

СУДОВИЙ РОЗСУД ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Лукашевич Сергій Миколайович

здобувач освітньо-наукового ступеню «Доктор філософії»

за спеціальністю 081 – Право,

*Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, Україна*

Судова незалежність є одним із ключових елементів демократичної правової системи, що забезпечує верховенство права, стабільність правопорядку та ефективний захист прав і свобод громадян. Це фундаментальний принцип, що гарантує рівний доступ до правосуддя та неупереджене вирішення правових спорів [1]. Відсутність незалежності судової влади може призвести до зниження рівня довіри громадян до судової системи, порушення основних прав людини та підризу демократичних інститутів.

У Європейському Союзі цей принцип закріплений на нормативному рівні та розвивається під впливом міжнародного права, конституційних традицій держав-членів та практики Суду ЄС. Правові основи незалежності суддів у ЄС базуються на таких ключових документах, як Договір про Європейський Союз (ДЄС), Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) та Хартія основоположних прав ЄС. Крім того, значну роль у формуванні судової незалежності відіграють рішення Європейського суду з прав людини (ЕСПЛ), а також рекомендації та стандарти Ради Європи.

Судова незалежність має вирішальне значення для ефективного застосування права ЄС у державах-членах і є критичною умовою для функціонування внутрішнього ринку, стабільності економічного простору та системи захисту прав людини. Оскільки національні суди є одночасно судами ЄС, вони відіграють важливу роль у правозастосуванні та тлумаченні норм права Союзу [2]. Тож на наше переконання, будь-яке порушення їхньої незалежності може поставити під загрозу єдність правового простору ЄС та ефективність системи правосуддя загалом.

Варто акцентувати, що окрім інституційних гарантій незалежності суддів, важливим аспектом є їхній судовий розсуд – здатність самостійно приймати рішення, керуючись нормами права, судовою практикою та принципами справедливості. На нашу думку, судовий розсуд є важливим інструментом у правозастосовчій діяльності судів,

оскільки дозволяє адаптувати правові норми до конкретних обставин справи та забезпечувати їх справедливе тлумачення.

Розглядаючи судовий розсуд у контексті ЄС, зазначимо, що він відіграє особливу роль у застосуванні принципу пропорційності та є ключовим при оцінці законності дій національних органів влади у відносинах з правом ЄС. Суд ЄС неодноразово підкреслював важливість автономії суддів у процесі прийняття рішень, водночас зазначаючи, що їхній розсуд має ґрунтуватися на загальновизнаних правових принципах та забезпечувати єдність правового порядку ЄС.

Судовий розсуд має свої межі, які визначаються законодавством, судовою практикою та міжнародними стандартами судочинства. А отже, використання судового розсуду не повинно призводити до довільного ухвалення рішень, що можуть порушувати основні права та свободи громадян. Тому важливим є баланс між незалежністю суддів та їхньою відповідальністю за дотримання принципів об'єктивності, неупередженості та передбачуваності судових рішень.

Гарантії незалежності судової влади включають чітко визначені процедури призначення та звільнення суддів, механізми захисту від політичного або економічного тиску, фінансову та адміністративну автономію судових установ, а також наявність ефективної дисциплінарної відповідальності, яка виключає можливість зловживань з боку органів виконавчої влади чи політичних структур.

Так, принцип судової незалежності є основоположним елементом принципу верховенства права та стандартів справедливого судового розгляду. Європейський суд з прав людини визначає такі критерії для оцінки судової незалежності, зокрема: спосіб призначення судді; тривалість такого призначення; гарантії проти зовнішнього впливу; та зовнішній вигляд незалежності [3]. Незважаючи на існуючі правові гарантії, судова незалежність у деяких державах-членах стикається з викликами, такими як спроби політичного впливу на судову систему, недофінансування судових органів або непрозорі механізми призначення суддів. У відповідь на такі загрози Європейська комісія та Суд ЄС здійснюють контроль за дотриманням принципів верховенства права та застосовують відповідні санкції у випадках порушення стандартів судової незалежності [4].

Отже, зміцнення судової незалежності в ЄС є невід'ємною складовою забезпечення ефективності правової системи Союзу та довіри громадян до правосуддя. У майбутньому необхідно розвивати механізми підвищення прозорості судових процесів, вдосконалювати процедури відбору суддів та запроваджувати додаткові гарантії захисту судової влади від зовнішнього впливу. Для підвищення ефективності процедури відбору суддів необхідно впровадити більш прозорі критерії, розширити

повноваження комісії та забезпечити незалежний контроль за діяльністю суддів.

На наше переконання, незалежність суддів у ЄС є важливою складовою правової системи, яка гарантує ефективний судовий захист та стабільність правопорядку. Держави-члени зобов'язані забезпечувати високі стандарти судової незалежності через чіткі механізми призначення та звільнення суддів, фінансову та адміністративну автономію судової влади, а також ефективні дисциплінарні процедури. Вдосконалення механізмів контролю та підвищення прозорості судової системи сприятиме зміцненню довіри до правосуддя в ЄС та забезпеченню принципу верховенства права.

Література:

1. Пушкар С. І. Незалежність судді та судової влади як одна з основних цінностей сучасної демократичної держави. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 233–237.
2. Гудима М. М. Незалежність суддів як конституційний принцип та деонтологічна засада суддівської професії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Вип. 2. С. 748–755. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.123>.
3. Serhieieva A. Judicial independence de jure and de facto: Lessons for Ukraine from the case law of the ECtHR. *International Comparative Jurisprudence*. 2024. Vol. 10, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.13165/j.icj.2024.06.004>.
4. Gisbert R. Judicial independence in European constitutional law. *European Constitutional Law Review*. 2022. Vol. 18, No. 4. P. 1–30. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1574019622000347>.